

Tristan și Isolda

Nobilii mei ascultători, mi-ați poruncit să vă cânt, astăzi, legenda lui Tristan și a Isoldei celei bălaie¹, zise poetul cântăreț, în după-amiaza următoare.

Pe fruntea lui cădeau pieziș raze de soare purpurii, făcându-i parcă o cunună. Iar degetele-i lungi și slabe îi

¹ Povestea lui Tristan și a Isoldei face parte dintre cele mai îndrăgite și mai cunoscute legende din Evul Mediu, având largă răspândire până în zilele noastre. Originea sa este foarte veche. Face parte din legendele celtice și, ca și legenda lui Arthur, are legături directe cu mitologia. În biografia poetică a lui Tristan (Drystan) găsim multe elemente comune cu acelea ale lui Borvo (un fel de Apolo celtic). Tristan pare a fi fost pentru celți un erou deosebit. Dintr-o serie de detalii ale legendei ne dăm seama că, prin Tristan, vechii celți (poate chiar cu multe secole înaintea erei noastre) întruchipau forța și mintea omenească atotbiruitoare în mijlocul naturii sălbatice și adeseori primejdioase. Tristan știe să viețuiască în adâncul pădurii, găsindu-și în ea un adăpost sigur, hrană și îmbrăcăminte necesară, asemenea primilor celți. Știe să navigheze și cutreieră mările din sudul Britaniei, în Irlanda, în Galia (Franța) și în Armoricum (peninsula bretonă), indicând astfel strânssele legături care au existat între aceste ținuturi locuite odinioară de celți. Arma lui preferată este arcul, instrumentul muzical cel mai ales, harpa, în ființa lui sunt contopiți un Heracles și un Orfeu celtici. El este un luptător fără prihană, în slujba celor slabi, și totodată un mare artist, care cultivă frumosul și compune versuri, rostite apoi cu acompaniament de harpă.

lunecau ușor pe harpă. Și, de sub degetele sale, se-mprăștia sunete-n stoluri ca niște păsări cântătoare, dar nevăzute de ceilalți.

Departe, o corabie își fâlfâia pânzele-n vânt, asemeni unui pescăruș cu aripile legănate de undele văzduhului.

— Spre-acele zări este Cornwallul, zise el arătând spre Anglia. De-acolo ne-au venit strămoșii după ce-a fost înfrânt Arthur, cândva, sub ghearele trădării, lăsând în urma lui durere.

Dar mai-nainte, când Arthur stătea încă pe tronul lui, în Cornwall stăpânea un rege al cărui nume era Marc.

Din Tintagil – castelul său – regele Marc veghea și el marea și coastele britone, să nu le calce vreun dușman. Și la nevoie se-nsoțea cu alți buni prieteni, ca Rivalen, regele de la Loonois.

Tocmai fusese-o bătălie înverșunată de curând. Marc se aflase-n bătălie într-o primejdie de moarte. Rivalen nu preocupase sângele lui ca să-l salveze. Fără de sabia lui Rivalen, Marc s-ar fi dus lângă strămoși, în cripta de la Tintagil.

Și de vărsase atâta sânge, Rivalen – pe lângă dorința de-a fi alături de-un bun prieten, de-ai împiedica pe anglo-saxoni să năvălească în Cornwall – mai avusese un motiv.

Acesta era dragostea. Rivalen o iubea pe sora lui Marc din Cornwall, pe Blanchefleur.

Socotind că-i prea tânără și nu a sosit încă vremea să-i fie soață unui rege, Marc amâna căsătoria, deși fata era și ea îndrăgostită de Rivalen.

După această bătălie, Marc hotărî ca, drept răsplată, Blanchefleur să poată face nunta cu regele din Loonois.

Cine era mai fericit decât Rivalen și Blanche fleur în timp ce urcau împreună, la sărbătoarea nunții lor, pe drumul presărat cu flori și, în uralele mulțimii, de la capelă spre castel?

Însă în ziua următoare – pe când Blanche fleur cânta la geam, hrănindu-și păsărelele, un emisar din Loonoiș îl vesti pe regele Rivalen că țara lui e cotropită, în întregime, de dușmani.

Un duce trădător, Morgan, un prieten al saxonilor, năvălise în Loonoiș, arzând casele și prădând.

Rivalen trebuia să plece degrabă spre ținutul său, să-l apere, mai înainte de-a fi cu totul ruinat.

Luându-și dar tânăra soție și cavalerii, se porni cu o corabie spre țară.

Cu grijă, își ascunse-ntâi soția la Kanoël, în cel mai întărit castel, dând-o în paza lui Rohalt, un vasal bun și credincios. Apoi, strângându-și toți baronii, începu lupta cu Morgan.

La început îl birui. Porni în urmărirea lui. Dar luptele nu se sfârșiră.

Timpul trecea chinuitor pentru Blanche fleur, care-și dădea seama că va fi mamă în curând.

Așa se scurseră pe-ncetul nouă luni de-așteptare grea. În cea de-a noua se văzu un călăreț venind în goană către castelul Kanoël.

Călărețul își purta lancea înfășurată în mătase. Însă mătasea era neagră, neagră – așa cum e durerea.

Numaidecât se lăsă puntea.

Abia atunci se dumiriră că solul aducea cu sine scutul și lancea lui Rivalen, însângerate amândouă.

Blanche fleur îl aștepta pe tron.

Cavalerul îngenunche și îi rosti vestea cea rea.

Morgan, învins și umilit, îl atrăsese într-o cursă pe regele din Loonois și prin trădare-l ucisese.

Mormântul regelui Rivalen se-afla acum pe coasta mării, în scobitura unei stânci, deasupra căreia erau o cască și o sabie.

Regina, fără nicio vorbă, se-ntoarse în odaia ei. Ochii secați nu-i lăcrimau. Doar buzele îi erau albe și dinții-i clănțăneau ușor.

În dimineața ce urmă, regina născu un băiat cu părul cum e spicul copt. Îl sărută și-și dete duhul.

Jalea domnea în tot castelul.

Consiliul cavalerilor se întruni numaidecât și îl alese pe Rohalt ca să conducă Loonois-ul până ce fiul lui Rivalen va putea să primească tronul.

Și fiindcă pruncul n-avea nume și trebuia să i-l aleagă, Rohalt rosti în acest fel:

— Alt nume nu-i mai nimerit pentru feciorul lui Rivalen, venit pe lume într-o vreme când suferința ne-nconjoară, decât Tristan – fiul tristeții.

— Morgan și cavalerii săi, dacă vor ști că a rămas din spița regelui un prunc, vor încerca să ni-l ucidă, mai spu-seră alți cavaleri. Tristan va trebui ascuns.

— Nu vor afla, zise Rohalt. Despre Tristan vom spune toți că-i al meu și-al soției mele. Vă învoiți?

— Ne învoim!

— Jurați deci că vom păstra taina!

— Jurăm! au glăsuț baronii.

Tristan a rămas pentru toți fiul baronului Rohalt.

Șapte ani au trecut apoi. Șapte ani grei, fiindcă Morgan era acum stăpânul țării. La șapte ani, cum se cuvine, Tristan a fost încredințat unui bărbat, ca să-l învețe să mânuiască armele.

Bărbatul era Gorvenal, fostul scutier al lui Rivalen. Și Gorvenal l-a învățat, plin de răbdare, o mulțime de lucruri, pe lângă arta de-a lupta.

Tristan domesticea și fiare. Imita graiul păsărilor. Era un cântăreț la harpă neîntrecut în Loonois. Știa să compună și versuri.

Avea doar cincisprezece ani, însă părea de optsprezece. Era voinic și când trecea călare-ntre ceilalți scutieri, mulți îl asemuiau cu Borvo, zeul poeziei și cântării la celții de odinioară. Iar tinerele baronese se prăpădeau de dorul lui și-și fluturau batistele și încercau în fel și chip să-l fure cu privirile.

El rămânea nepăsător. Le răspundea curtenitor, dar rece ca un sloi de gheață.

— Fiul baronului Rohalt, își șopteau nobilele doamne, nu știe ce e dragostea. Este frumos, la fel ca Borvo, dar inimă n-are deloc. E înghețat ca tatăl său, ce nu cunoaște altceva decât calul și luptele.

Însă baronul se mândrea și se uita cu bucurie cum fiul regelui Rivalen se făcuse, prin îngrijirea lui Gorvenal, un tânăr vrednic, puternic, îndrăzneț, serios, ai cărui ochi nu se lăsau furați de fiecare doamnă ce îi zâmbea de la balcon.

„Va fi un rege drept și bun“, își spunea-n taină, deseori. „Tristan ne va scăpa ținutul de regele Morgan cel Rău.“

Numai că toate visurile, toate speranțele pe care și le făcuseră Rohalt și prietenii lui de credință, că fiul regelui Rivalen o să domnească-n Loonois, spre spaima trădătorilor, s-au risipit așa cum zboară petalele de trandafir când se pornește vântul rece.

Tristan stătea într-o zi pe țarm.

Cânta un lais compus atunci, visând cu ochii-n depărtări.

Iar glasul lui umplea văzduhul. Delfinii se săltau din apă și pescărușii se lăsau, din zbor, alătura de el, ca să-i asculte cântecul.

Dar, spre nefericirea lui, niște pirați din miazănoapte se coborâseră pe țărm, în timpul nopții, și pândeau din dosul unor stânci înalte.

Văzând că până și delfinii stau să-i asculte cântecele, pirații s-au mirat nespus.

— Vom lua pe un astfel de tânăr comori întregi, dacă-l vom vinde, și-au spus pirații între ei...

Și, făurindu-și iute-un plan, pirații s-au zvârlit asupra fiului regelui Rivalen, l-au cetluit în ștreanguri tari, i-au pus în gură un căluș, l-au dus pe o corabie și au pornit spre miazănoapte, unde domneau regii normanzi, cu gândul să li-l vândă lor.

Tristan, deși legat în ștreanguri, nu încetase să se zbată.

Brațele tari i se-ncordau, slăbind mereu frânghiile. Și cine îndrăznea să se-apropie, să strângă iarăși nodurile, primea cumplite lovituri, cu capul și picioarele.

Cu cât se zbătea el mai tare, pe mare se iscau furtuni. Furtunile se înteteau la strigătele lui Tristan.

Corabia era purtată ca o sărmană țandără peste întinsul apelor și trosnea din încheieturi.

Puntea era mereu spălată de valurile înălțate până la cerul plumburiu.

Și când a vrut să se apropie mai marele piraților de Tristan, fiul lui Rivalen, un val mare l-a răsturnat și-abia de a scăpat cu viață, cu ajutorul alor săi.

De trei zile pluteau pe mare și nicio clipă nu-ncetase vântul turbat, ce întrețea din ce în ce mai mult furtuna.

— Se pare, zise un pirat, că acest tânăr cântăreț e îndrăgit de zeul mării. De când l-am cetluit în ștreanguri furtunile nu se opresc.

— Așa e, spuseră și alții. Să-l azvârlim, legat, în mare, să se-nece.

— Nu, nu! se-mpotrivi pe dată mai marele piraților. Dacă se-neacă, s-ar putea să pătimim și alte rele. Mai bine-l aruncăm în apă, dezlegat, și ducă-se unde-o pofti. Să se înece sau să scape, cum o fi voia zeului.

Furtuna răscolea adâncul, săpând asemenea prăpăstii în fața corăbierilor, încât îi prindea amețeala numai uitându-se în jos.

— Să-i dăm dar drumul? întrebă câțiva pirați, cuprinși de frică, pe cel care îi conducea.

— Dați-i! răcni el prin furtună.

Tristan, auzind ce vorbeau, stătu o clipă locului.

Unul veni cu-o sabie și-i tăie toate ștreangurile. Iară Tristan, când se văzu eliberat din legături, ca un leu tânăr se-azvârli peste bordul corabiei, pe coama-naltă a unui val.

Și valul îl purtă deasupra, peste întinsu-acelei mări, până când se zări un țărm.

Valul atunci îl aruncă pe-o plajă largă, aurie; porni cu zgomot înapoi și se topi-n adâncul mării.

Furtuna încetă pe loc.

Ud tot, Tristan de Loonois se ridică și o porni pe țărmul unde tatăl lui debarcase cu ani în urmă, ca să-i dea ajutor lui Marc. Tot de aici plecaseră el și Blancheffleur spre Loonois, fericiți, însă și mâhniți de știrea care le

sosise că ducele Morgan, vicleanul, le jefuia ținuturile, arzând ce nu putea răpi.

Tristan trecu printr-o pădure și-ntâlni niște vânători.

Aceștia hăcuiau un cerb pe care îl vânaseră și-l despicau simplu, în patru, după-obiceiul locului.

Însă prințul din Loonois îi învăță să-i scoată pielea, să-l curețe de măruntaie și să aleagă pentru rege și pentru cavalerii săi coapsele, mușchii și ficatul.

De altă parte așează capul, picioarele, spinarea, bucata moale de la pântec – bune de fript pentru scutieri, paji, vânători și alți slujbași.

Apoi orându-i și ceata. Și le spuse vânătorilor să sune în anume fel când se apropie de castel, astfel ca regele să știe că poartă-n furci, cu ei, un cerb.

Așa făcură vânătorii, iar regele se minună, aflând aceste noi deprinderi aduse de la Loonois.¹

Ținuta prințului Tristan, chipul de-o mare frumusețe și felul de-a vorbi ales, însă modest, curtenitor, îi minunară pe baroni.

Îl întrebară cine e și cu ce rost a venit în Cornwall, iar el răspunse că e fiul unui neguțător breton, plecat în lume, s-o cunoască.

Seara, în timp ce cânta bardul regelui Marc, Tristan luă harpa și îl acompanie încet.

Sunetul harpei întrecu tot ce știau regele Marc, baronii lui și bardul însuși despre acest fel de-a cânta. Căci de pe coardele subțiri și-armonioase se-auzi, la început, susurul ploii de primăvară, prin frunziș, apoi cum ploaia înceta și sturzii, grangurii moțați și celelalte păsărele porniră iar

¹ Mulți presupun că Tristan era – la vechii celți – și născocitorul artei de a vâna, ca și al aceleia de a naviga.

să ciripească. Un căprior boncăni tare, chemându-și soața în desiș. Albinele sălbatice zumzăiau parcă de undeva, atât de aproape, că mesenii priviră toți în jurul lor.

Și, la sfârșit, Tristan sună din harpa lui ca dintr-un bucium, îndemnând la petrecere, la veselie și la dans.

Regele Marc luă-n mână cornul prins în verigă de aramă, care-i ținea loc de potir, și închină către baroni:

— Fiți veseli, seniori, cum ne îndeamnă acest tânăr, strigă el.

Și dădu vinul peste cap.

Prin barba-i roșie, vârstată cu firișoare argintii, un pârlăuș gălbui de vin se strecură până pe haină.

— Tinere oaspete, grăi. Te facem bard la curtea noastră și, de ești vrednic, precum pari, și-n meșteșugul armelor, te vom arma și cavalier.

Tristan se ridică atunci și-i mulțumi regelui Marc de cinstea ce i se făcea.

Un simțământ nelămurit îl îndemna spre acest om, ce-i era unchi, fără ca el să știe încă acest lucru.

Așa a început Tristan șederea sa în Tintagil.

A luat parte la multe lupte și întreceri cavalerești. Și el în toate era primul, fie că purta armele – pe mare, ca și pe uscat –, fie la marile ospete, când le cânta baronilor.

Se spune că nu se afla nicio copilă în Cornwall să nu fi fost îndrăgostită de tânărul din Loonnois. Dar, tot ca în țara lui, niciuneia nu îi spusese vreun cuvânt de dragoste.

Inima-i nu știa să mintă.

El se gândea numai la ziua când se va-ntoarce-n țara lui și-l va goni din Loonnois pe ucigașul lui Rivalen.

Astfel de gânduri nutrea el. Nu avea timp de dragoste.

Și s-a-ntâmplat că tot atunci, Rohalt, cu o corabie, colinda dintr-o țară-ntr-alta, să îl găsească pe Tristan.

Cutreierând, de la o vreme, Rohalt a poposit și-n Cornwall.

Vă-nchipuiți ce bucurie a fost pe Rohalt, credinciosul, când l-a aflat în Tintagil pe cel atât de căutat.

Și-au povestit unul și celălalt câte trăiseră-ntre timp.

Rohalt a spus că-n Loonois oamenii nu mai pot să-ndure asprimea regelui Morgan. Și toți nutresc încă nădejdea că fiul nobilei Blanchefleur și-al lui Rivalen se găsește încă în viață și-o să vină să-l izgonească pe tiran.

Cu-acest prilej, bunul Rohalt le destăinuie și lui Tristan, și regelui din Tintagil că erau rude apropiate, Tristan fiindu-i lui Marc nepot.

Regele Marc îl sărută și apoi îi mărturisi:

— Fără de tatăl tău, nepoate, astăzi nu mai eram în viață. Și Cornwallul era pierdut în ghearele saxonilor. Venind însă aici, la mine, el și-a primejduit regatul. Morgan i-a atacat ținutul, cât timp Rivalen a lipsit. Și de-aici li s-a tras și moartea, întâi lui, apoi mamei tale. Încât, Tristan, sunt vinovat pentru că îți lipsesc părinții și n-ai nici țară și nici tron.

— Țara mi-o voi recuceri, se hotărî pe loc Tristan. Și îmi voi răzbuna părinții.

— Iar loc de tată, dacă vrei, am să-ți țiiu eu, glăsui Marc.

Se-mbrățișară amândoi, ca rude bune, și Tristan, fiind prinț de sânge, fu armat numaidecât de unchiul său.

Apoi feciorul lui Rivalen se pregăti să se întoarcă în țara sa, în Loonois.

La despărțire, Marc îi spuse că nu mai este-atât de tânăr, că voinicia i-a scăzut și tare i-ar fi trebuit un braț și-o minte iscusită cum le avea numai Tristan. Ce se va face fără el?

Tristan zâmbi, dar nu promise că se va-ntoarce-n Tin-tagil. Se urcă pe corabie, iar marinarii ridicară pânzele-n vânt. Și ea porni.

*

— Prea multe amănunte nu știm asupra felului în care s-au dat luptele-n Loonois contra cotropitorilor, zise poetul cântăreț.

Pesemne însă, cavalerii și tot poporul s-au unit, aflând că s-a înapoiat prințul Tristan, moștenitorul drept legiuit al lui Rivalen. El a luptat cu vitejie, avându-l alături pe Rohalt, iar Morgan a fost biruit.

Dar când au vrut să-i dea coroana, prințul Tristan și-a amintit cum Marc din Cornwall îi spusese că se socoate tatăl său, că-i singur, cam slăbit de vreme și-are nevoie de-un braț tânăr. Pe de-altă parte se simțea îndatorat și lui Rohalt, ce îl ferise-n vremuri grele de dușmănia lui Morgan și apăruse Loonois-ul.

Și-așa, în timp ce-l îmbiau să ia coroana și să urce pe tronul regelui Rivalen, prințul Tristan le-a cuvântat:

— E drept ca tatăl să domnească înaintea fiului său. Și până astăzi eu am fost moștenitorul lui Rohalt. Și-așa voi fi și de-azi-nainte. Îl rog, deci, să primească tronul. Cât mă privește, voi răspunde dorinței unchiului meu Marc și mă voi duce în Cornwall.

Rohalt nici nu se gândea să urce pe tronul regelui Rivalen. Însă Tristan a stăruit.

— Cel puțin dacă n-ai pleca, a dat atunci răspuns Rohalt stăruinței lui Tristan. Tot așa l-am rugat cândva pe tatăl tău, pe Rivalen, fie-i slăvită amintirea, să nu se ducă în Cornwall. Din prietenie pentru Marc, Rivalen a

plecat. De-aici s-a tras nenorocirea. Mi-e teamă pentru tine, Tristan.

Auzind vorbele acestea, Tristan zâmbi încrezător:

— Seniore, rege, spuse el, Marc mă iubește ca pe-un fiu. Și nu-nseamnă că nenorocul, dacă l-a urmărit pe tata, o să mă bată și pe mine. Eu voi pleca. Am hotărât...

Dar când se-napoia în Cornwall, află, de cum atinse țărmlul, că Marc e tare supărat.

Tristan încălecă pe calul ce era gata pregătit și-l aștepta de mult în port și porni iute spre castel.

Acolo, în sala cea mare, Marc adunase toți baronii. În fața tronului stătea un uriaș cam de patru metri, într-o armură de oțel. Uriașul se numea Morholt. Era cumnatul regelui ce stăpânea țara Irlandei. Lângă el mai erau, de-asemeni, alți doisprezece cavaleri, având toți armele în mâini.

Uriașul tocmai cuvânta:

— Cornwallul a plătit tribut Irlandei patruzeci de ani. De cincisprezece ani încoace însă nu vreți să-l mai plătiți. Tributul se socotea astfel: în primul an ne dăruiați aramă – trei sute de livre; în cel de-al doilea, argint; aur în cel de-al treilea – mereu aceeași cantitate. În cel de-al patrulea, ei bine! râse Morholt, lărgindu-și gura, de îi ajunse la urechi – dădeți trei sute de băieți, pe care noi vi-i făceam robi, și încă trei sute de fete, cu care să ne desfătăm când ne întoarcem din război. Regele nostru vă întrebă: Vreți să plătiți ce datorați? Corabia noastră e-n port. De nu, avem oștirea gata. Și suntem gata de război.

Marc nu privea către Morholt.

Dar Morholt întrebă din nou:

— Vreți să plătiți, sau vă răpunem?... Deși – râse din nou Morholt, lovind cu lancea de podea, de zgudui

întreaga sală și s-auzi până în port – s-ar mai găsi un mijloc ca să scăpați de datorie, și asta pentru totdeauna.

Regele Marc ridică fruntea, baronii se neliniștiră și Morholt, batjocoritor, urmă cuvântul început:

— Puteți scăpa, precum v-am spus, doar dacă unul dintre voi cutează să îmi stea în față. Să ne luptăm cu armele...

Morholt râdea clocotitor, izbindu-și palma de genunchi. La fel râdeau și cavalerii care erau lângă uriaș, în sala tronului lui Marc.

— De e vreunul, eu sunt gata să ne luptăm cum o vrea el. Luăm câte-o barcă și plecăm pe-o insulă în largul mării, căci nu doresc să fiți de față când îl voi hăcui-n bucăți, ca pe un iepure sau cerb. Și-acolo o să ne-nfruntăm...

Marc își plecase iarăși capul.

Baronii se-ascundeau pe rând, în spatele coloanelor, căci se temeau toți de Morholt.

— Atunci, de nu vreți să luptați, înseamnă că plătiți tributul, zise uriașul Morholt din Irlanda, întinzând mâna către rege.

Marc era gata să rostească: „Plătesc tributul“, când, deodată, din cealaltă parte a sălii, o voce spuse răspicat:

— Mă voi lupta eu cu uriașul pentru poporul din Cornwall.

Oricât era de greu, Morholt se răsuci ca o sfârlează.

Întotdeauna el fusese trimis de regele Irlandei să ceară altor țări tribut. Și nicăieri nu-i răspunsese încă nimeni în acest fel.

Se-ntoarse deci și îl văzu pe tânărul Tristan pășind cu pasul sigur către Marc.

— Rege, vă rog, îngăduiți-mi să dau eu lupta cu uriașul. Mi-ați cerut brațul. Îl aveți. Azi m-am întors din

Loonoi, unde nu am primit coroana, ca să vă stau în ajutor. De ce să piară Cornwallul?

În sala mare-a tronului era tăcere ca de moarte.

— Unchiule Marc, îngăduiți să ne-nfruntăm cu armele! rosti iar tânărul Tristan.

— Pe Morholt nu l-a învins nimeni! răspunse rar regele Marc.

— Așa e. Nimeni nu l-a-nvins, șoptiră-nspăimântați baronii. Altfel, ne-am fi luptat și noi.

Iar cavalerii lui Morholt își zăngăniră armele și râseră, strigând așa:

— Și nimeni nu-l va birui!

Morholt privea triumfător spre rege și baronii săi.

— Poate că eu îl voi învinge! zise Tristan, neșovăind.

Regele Marc se ridică:

— Tristan, ești nepotul meu și cavalerul cel mai brav. Îți încredințez onoarea mea, soarta ținutului Cornwall și viața celor șase sute de tineri ce ne sunt ceruți astăzi de regele Irlandei. Morholt, când vrei să vă luptați?

— Măine în zori, răspunse el, izbind iar lancea de podea, nedumerit de ceea ce se petrecuse pe negândite-n Tintagil.

*

A doua zi de dimineață, Morholt și Tristan se urcară în câte-o barcă fiecare.

Marc și baronii adunați pe țărmul mării se uitau cum pleacă bărcile în larg. Iar tinerii și fetele pe care îi cerea Morholt erau de-asemenea pe mal, cu părinții și rudele.

Fetele și femeile îl plângeau pe tânărul Tristan, știind că nu se va întoarce.